

bal, da bi se s kopanjem glin lepota Jožefovega hriba ne zmanjšala.

Celjski zvonarski izdelki so se prodajali daleč naokrog. V cerkvah je bilo polno zvonov z oznakami celjskih zvonarjev; žal, da je avstrijska vojna uprava med svetovno vojno večino teh častitljivih proizvodov celjskega obrtnega dela pobrala in uničila.

Nič manj sloveče ni bilo celjsko izdelovanje orgel. Prvi je v Celju izvrševal to obrt rod Janečkov, ki so bili gotovo češkega porekla. Prvi izmed njih, Franc Janeček, ki se javlja izza leta 1721., ni delal samo za bližnjo okolico, ampak n. pr. tudi za Zagreb. Njemu je sledil Ivan Janeček. Leta 1783. je bila posestnica obrti Katarina Janeček, vdova, menda po Ivanu. Sedem let pozneje se pa že navaja Anton Scholz kot izdelovalec orgel; najbrž je prevzel obrt po Katarini Janeček. Po Scholzovi smrti je leta 1808. prevzela obrt vdova Elizabeta, ki se je znova poročila z Vaclavom Markelom, možem, ki je bil gotovo tudi iz čeških dežel. Vaclav Markel je umrl leta 1826. in vdova Elizabeta je sama vodila obrt do leta 1832., ko jo je od nje kupil Avguštin Queiser. Na slednjega prošnjo je bila obrt leta 1844. izbrisana. Medtem je gradil v Celju orgle tudi večji Tirolec Alojzij Hörbiger, čigar delo so orgle v celjski opatijski cerkvi, izgotovljene leta 1842.

Tudi izdelki celjske orglarske delavnosti so se močno razširili, toda tudi njim je svetovna vojna povzročila veliko škodo.

Izza druge polovice preteklega stoletja je celjsko izdelovanje orgel prestalo. Leta 1882. ga je poskusil obnoviti mojster Mihael Novak. Ni pa uspel. Kakor pri zvonovih je postala potreba majhna tudi pri orglah, kajti nove cerkve so se redko gradile, vrhu tega se je javljala tudi konkurenca tujih, večjih obratov.

Posebno barvo celjski obrti v preteklosti daje pivovarništvo. V prejšnjih časih so pivo prav radi pili, ali izdelovanje je bilo še v tolikšni meri obrtnega značaja, da je zakonodaja ob pričetku XIX. stoletja

proglasila pivovarništvo kot policijsko obrt, služečo samo lokalnim potrebam.

Kot prvi celjski pivovarnik se javlja sredi XVIII. stoletja Franc Jožef Ainschütz. Proti koncu stoletja je varil pivo lečetar Ivan Jakob Spreitzenbart. Isto sta delala zvonar Ivan Steinmetz in gostilničar Fischer. Glavno podjetje je ipak bila pivovarna, ki je nastala v Gosposki ulici, na prostoru sedanjega hotela Hubertusa. Tu so varili tako zvano kameno pivo. Najprej ji je bil lastnik Anton Zabukovšek, ki jo je leta 1817. prodal Joahimu Pavlu Jantu. Od slednjega jo je leta 1834. kupil Ivan Tappeiner in je obstojala do 1873. leta, ko so jo izbrisali iz obrtnega registra. Tappeinerjeva pivovarna je morala biti prilično velika, kajti leta 1848. so ji vpisali realno vrednost 1500 goldinarjev, kar je bila v razmerju do drugih obrti velika vsota. Pod Starim stoječa »Skalna klet« je spadala k pivovarni in tam so Tappeinerji točili svoje pivo; zato so gostilno imenovali »Pivska klet«.

Od Tappeinerjev so pivovarno v Gosposki ulici kupili Mathesi, ki so jo leta 1873. ukinili in zgradili tam hotel »Nadvojvoda Ivan« (sedaj »Hubertus«). Pivovarno pa so Mathesi prenesli na sedanji Vrazov trg. Proti koncu osemdesetih let je pivovarna prešla v last graškega pivovarnarja Petra pl. Reininghauusa, ki je obrat ustavil ter ga nadomestil z zalogo svojega graškega piva, vrhu tega si je pridobil koncesijo za gostilno in prenočevanje tujcev (hotel »Pri kroni«, na prostoru sedanje mestne elektrarne).

Tako je bilo končno mrtvo tudi celjsko pivovarništvo.

Poleg teh glavnih celjskih obrtnih mrtvecev je bilo seveda tudi precej manj pomembnih: jermenarstvo, žebjarstvo, ostrogarstvo, kotlarstvo in kositrarstvo, veleurarstvo, glavničarstvo in lasuljarstvo. — Tak je pač krogotek življenja: staro se poslavlja, da bi se pojavilo novo, izživele oblike se umikajo svežim in sodobnim.

ORGLA V LJUBLJANSKIH CERKVAH

RAFKO FABIANI, STUD. THEOL.

Zgodovinsko-statistična studija.

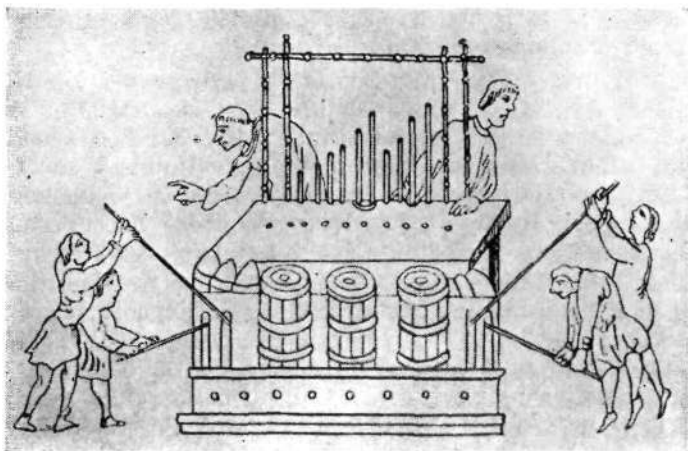
Od leta 313. dalje, ko je krščanstvo svobodno zadihalo, ko je smelo priti iz katakomb na svetlo, je Cerkev zelo poskrbela za sijaj liturgije, bogoslužja, čigar bistveni del je petje. Sprva je bilo vse petje preprosto, enoglasno prepevanje psalmov. Ko pa je Cerkev v svoje bogoslužje sprejela vse elemente glasbene umetnosti, ko je postala forma koralnega in figuralnega petja vse bolj umetna, je nastala potreba po instrumentu, ki bi bil petju v pomoč in sijaju liturgije v korist. Najbolj primerno glasbilo so bile tedaj *orgle* (organum), ki so bile znane že Kasiodoru in sv. Avguštinu. To je bil prvi instrument, ki ga je Cerkev pri bogoslužju dovolila in ga privzela kot nekako svo-

jega.¹ Razna druga glasbila je sicer tolerirala, a jih ni nikoli imela za neobhodno potrebne za slovesno liturgijo.

Nas bo zanimalo vprašanje, *kdaj je Ljubljana dobila prve orgle* in kakšno vlogo in vpliv so imele pri nas na kulturno-umetnostnem polju.

Viri in zgodovinska poročila so glede tega vprašanja zelo skopa, pomanjkljiva in moremo pogosto na nekatera dejstva le sklepati. — Ko Valvasor našteva in opisuje trinajst cerkev v Ljubljani, nikjer ne omeni

¹ Po mnenju zgodovinarja Platina je orgle uvedel v cerkev že papež Vitalijan (657—672).

Orgle po sliki iz XIII. stoletja

med notranjo cerkveno opravo in okrasjem orgel. Prav tako tudi v marsikaterih drugih poročilih in virih zaman iščemo besede o orglah. Kako naj to razumemo? Gotovo bi bilo popolnoma napačno navajati tu argumentum ex silentio, češ, ker jih ne omenjajo, jih pač ni bilo. Imamo namreč nekaj virov, iz katerih izvemo, da so takrat vsaj nekatere cerkve orgle že gotovo imele.

Iz zgodovine drugih narodov vemo, da so seznanjali ljudstvo z orglami predvsem redovniki, ki so tak instrument rabili pri svoji liturgiji (za spremljanje enoglasnega korala). Znano je, da so bile sprva majhne, potem vedno večje orgle v Angliji, Franciji in Nemčiji postavljene najprej v samostanskih cerkvah¹ in da so se menihi in redovniki zelo trudili, da bi prvotno zelo primitivni instrument bolj in bolj izpopolnili.²

V Ljubljano so redovniki prišli razmeroma pozno; zato je težko trditi, da bi bili oni slovenski narod seznanili z orglami. Dokazano dejstvo pa je, da je dal postaviti orgle v stolni cerkvi prvi ljubljanski škof Sigismund pl. Lamberg (1463—1488); to so prve orgle v Ljubljani, ki so zgodovinsko izpričane.³ —

¹ N. pr. že l. 980. so bile postavljene orgle v Winchesteru, l. 1060 v benediktinski cerkvi v Augsburgu, l. 1199. je požar uničil orgle v samostanski cerkvi v Petersburgu, l. 1226. je dobila orgle benedikt. cerkev sv. Petra pri Erfurtu, itd. (Walter: Kleine Orgelbaulehre.)

² Rieman, Musiklexicon.

³ Dr. I. Gruden: Šola pri sv. Nikolaju in ljubljansko nižje šolstvo po reformacijski dobi. (Carniola, 1915, str. 4.)

⁴ Gruden: Zgodovina slovenskega naroda, str. 716.

⁵ Vizitacijo je izvršil leta 1631. ljubljanski knezoškof R. Scarlich.

⁶ Cit. J. Smrekar v Cerkv. Glasbeniku, 1906, str. 11.

⁷ Na še manjše orgle spominja P. Trubarjev predgovor k slovenski pesmarici (l. 1567.), kjer beremo sledeče: Vnd als oft man zu Laybach: Nun bitten wir den Hey. Geyst oder Ozha, Syn Duh Nebeski Kral etc. mit fünff Stimmen beim Regal, Posaunen, Zinken und Schalmeien in der Kirchen hat gesungen, hab ich dazumal allwegen ein sonderlich frewd, andacht, lieb, lust und ernst zum Predigen vnd Gebet in mir empfunden. (Cit. E. Lampe: Najstarejše slovenske pesmarice, Cerkv. Glasbenik 1894, str. 44.) Tu se torej omenja peteroglasno petje, sprem-

Poročila, kjer bi pričakovali kaj novih podatkov in pojasnil glede orgel, so pomanjkljiva ali vsaj nejasna. Tako piše ljubljanski škof Tavčar l. 1589. papežu Sikstu V. (1580—1590), da vzdržuje pri stolnici poleg štirih vikarjev dva kaplana, učitelja, kantorja (pevodjo) in šest gojencev (dijakov), ki se bavijo z učenjem, godbo in opravljajo cerkvene posle.⁴

Kaj bi bila ta godba, je nejasno. Thalnitscher v svoji knjigi, kjer opisuje staro stolnico in opravo v njej, nič ne omeni orgel, dasi vemo, da so orgle v stolnici bile. Ohranjen je namreč v kapiteljskem arhivu vizitacijski protokol stare stolne cerkve;⁵ v protokolu stoji pripomba: Organum est positum in choro ad cornu evangelii altaris maioris, sub fornice ipsius chori, satis magnum et bonum, 7 registris consistens.⁶ Torej so orgle v stolnici bile, dasi jih Thalnitscher ne omenja.

Kako naj razumemo vse te pomanjkljivosti v poročilih? Orgle so imele v stolnici sedem registrov; bile so torej zelo majhne, neznamen instrument,⁷ ki v veliki cerkvi ne pomeni skoro nič.

V Ljubljani so imele za vladanja škofa Tomaža Hrena (1598—1630) orgle skoro gotovo že vse ljubljanske cerkve. To dokazuje l. veliko prizadevanje škofa Hrena za olepšavanje cerkve, za sijaj liturgije in kakor sam prizna v pismu papežu Pavlu (l. 1616.), skrb za slovesno petje.⁸ Vemo tudi, da je dal okrog l. 1610. postaviti v gornjegrajsko cerkev nove dragocene orgle.⁹ In če je skrbel za zunanje cerkve, je enako skrbel tudi za Ljubljano. V tem času so dobile orgle poleg stolnice in cerkve sv. Elizabete,¹⁰ ki so jih imele že prej, še sledeče ljubljanske cerkve:

Cerkve pri sv. Jakobu l. 1600.; že 16 let kasneje nove (v novi cerkvi), a l. 1626. spet nove orgle. (Več in bolj podrobno o tem kasneje.)

Cerkve Marije Vnebovzete — pri frančiškanih, ki so se naselili na sedanjem Vodnikovem trgu, kjer je že l. 1073. stala cerkva sv. Filipa, ki pa je bila kasneje (gotovo že l. 1491.) posvečena Mariji Vnebovzeti¹¹ — je dobila orgle l. 1621. Naredil jih je D. Izak Posh.¹²

ljano od orgel in glasbil. Namesto »die Orgel« pa rabi Trubar besedo »(das) Regal«, kar pomeni prav majhne prenesljive (hišne) orgle (Hausinstrument), večkrat z enim samim registrom. — Omenjene orgle so stale najbrž v špitalski cerkvi sv. Elizabete, kjer je Trubar največkrat pridigal. Bile so zelo majhne in tudi druge cerkve tedaj najbrž niso premogle dosti večjih.

⁸ Skrbel je zelo tudi za dobro gmotno stanje organistov. V zapisniku kapiteljske seje z dne 25. aprila 1611 stoji beležka: Vikarje in levite je v službo sprejemal kapitelj. Isti je sprejemal z vednostjo škofovo tudi organiste. Organistu so plačali zboljšali, da je imel toliko, kolikor kak kanonik rednih dohodkov. Orglal ni v adventu in postu, pač pa vse osmine velikih praznikov. — (Izvestje Muz. društva, 1895, str. 192.)

⁹ Gruden: Zgodovina slovenskega naroda, str. 869.

¹⁰ Prim. str. 6, opomba 3.

¹¹ Kronika slov. mest, št. 1, str. 47.

¹² ... nam organum anno 1621. a D. Isaac Posh, organifice factum reparari non potuit, piše P. Maurus Fajdiga v frančiškanski kroniki (oz. zgodovini). (Rokopis v franč. knjižnici.)

Dolnška tiskarna, d. d. v Ljubljani

TONE KRALJ: POGREB ZASLUGARJA, radiranka iz cikla „Cesta“

Za cerkev nemškega viteškega reda se določenega datuma, kdaj je dobila orgle, ne da določiti, a vemo, da je bil v tem času pri tej cerkvi organist; torej gotovo tudi orgle.

Cerkev pri sv. Petru je bila tudi vprav v tem času temeljito popravljena in olepšana na pobudo in prizadevanje škofa Hrena. Torej je gotovo, da so tudi orgle postavili.

2. Krstne matice stolne župnije v Ljubljani imajo l. 1600. vpisanega kot očeta Ivana Lathomija Mihaela Lathomija, ki je bil organist v stolnici. V letu 1613. se omenjata Lichtenberger Jakob, v l. 1619. Ober-ecker Volbank, tudi kot organista v stolnici. V l. 1628. je vpisan Pistorio Valentin kot pevovodja v stolnici. V l. 1638. se spet omenja kot organist v stolni cerkvi Rideniz Daniel in l. 1664. Fischer Ivan.¹

Dalje je bila dne 10. II. 1591 rojena hči Suzana Kolarju Matiji, *organistu v nemški cerkvi*. To je dokaz, da so takrat tudi tam že imeli orgle. Podobno bi se dalo dokazati tudi za druge cerkve, če bi bile vse matice vsaj toliko popolne in natančne, da bi poleg imena navajale še poklic.

Da pa orgle tedaj res niso še imele posebno važnih nalog, razberemo razen iz dejstva, da se le redkokdaj omenjajo, tudi še iz učnega načrta šenklaške šole, ki je obstajala nekako od l. 1418. pa do 1694. in ki je bil njen namen »biti nekako semenišče za figuralno in koralno petje.« Učitelji so bili obenem organisti, a kakor se da iz raznih dejstev ugotoviti, so imeli z orglami bolj malo opravka. Vemo namreč, da so se pevci² morali zbrati na sredi pevskega kora pred visokim pultom pevovodje. Not niso imeli v roki, ampak na strmem pultu je ležal velik foliant, kjer so bile pisane ali tiskane velike note in besedilo k cerkvenim napevom. Iz tega folianta so čitali vsi pevci, pevovodja pa jim je z malo palico (virgula) kazal, kateri napevi pridejo na vrsto.³ — Kdaj so prišle orgle na vrsto? Ali je pevovodja obenem igral in dirigiral? Verjetno je, da je samo petje vodil in so bile orgle morda pomoček za intoniranje in za kaj podobnega.

Sicer pa kompozicije v srednjem in v začetku novega veka niso nujno zahtevale orgel, kajti bile so harmonično oz. kontrapunktično zelo bogate. Pisane so bile često za šestero-, osmero- in tudi večglasni zbor, večkrat tudi za dva ali več samostojnih zborov,⁴ ki so se potem združili v en sam mogočen zbor. (Tudi naš Jakob Gallus ima več takih skladb.) Prav to dejstvo nam tudi razloži stavbno znamenitost v ljubljanski stolnici, ki ima poleg glavnega kora še dva stran-

Znamenita cerkev v Crngrobu pri Škofji Loki

ska kora. K nam je ta posebnost prišla iz Italije, odkoder se je v 17. stoletju in v začetku 18. stoletja razširila tudi v Nemčijo in druge kraje.

3. Da so bile v ljubljanskih cerkvah orgle razmeroma že zgodaj, nam končno da misliti tudi dejstvo, da imamo že l. 1649. v Ljubljani domačega orglarskega mojstra. Bil je to Tomo Krek (Kruegh), ki je l. 1649. postavil še sedaj stoječe orgle v znameniti cerkvi v Crngrobu. Veljale so 100 renskih tolarjev.⁵ Če je bil Krek prvi orglarski mojster pri nas, ni znano. Verjetno je, da so bili tudi že pred njim.

Leta 1680. je napravil Ivan Faller, tudi ljubljanski meščan in orglarski mojster, orgle za kamniško podružnico sv. Primoža. Prištevati jih je k najbolj zani-

vedno na službo... Skrbeti hoče, da se bodo na šenklaškem koru proizvajale lepe simfonične skladbe in nove kompozicije. — Carniola 1915, str. 17, 18.

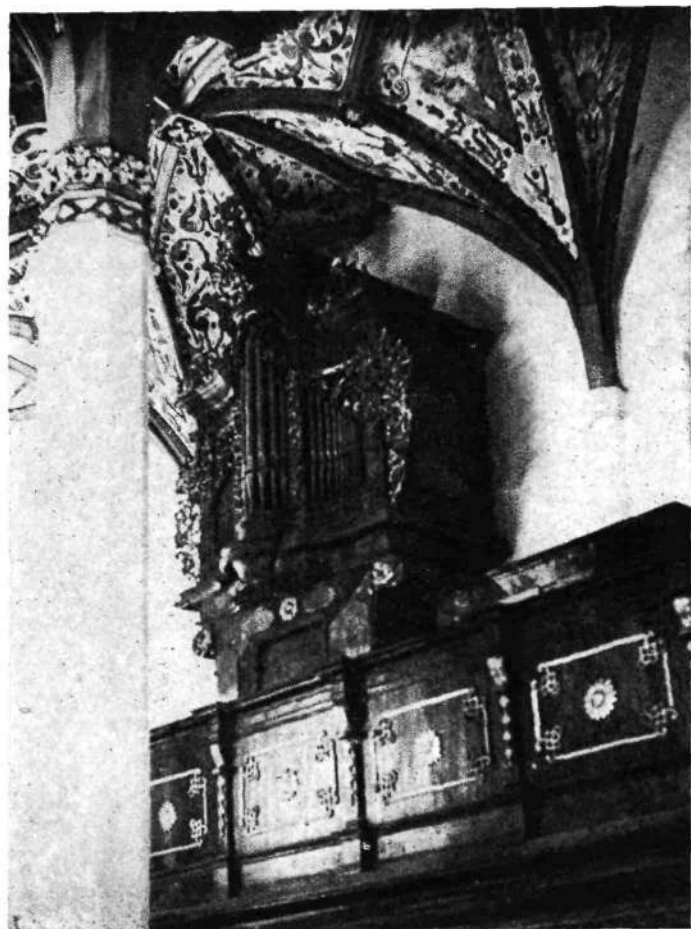
² Navadno so bili le štirje: en altist, en tenorist in dva diskantista (sopranista).

³ Carniola, 1915, str. 17.

⁴ Ob priliki posvečevanja nove ljubljanske stolnice, ki se je vršilo 8. maja 1707, sta pela, kot poroča Thalmitscher, dva zbora članov filharmonične družbe. Tedaj sta namreč bila dozidana samo stranska dva kora; nad prižnico in nad stranskim vhodom. Sedanjega velikega kora še ni bilo.

⁵ Cerkv. glasbenik, 1918, str. 25.

¹ Izvestje muz. društva, 1900, str. 192 sl. — Fischerjev sin Janez Nikolaj Fischer je bil organist v št. Vidu pri Vipavi in je l. 1693. prosil za službo organista v stolnici. Dobil pa te službe ni. Poleg njega sta bila še dva prosilca. Prvi je bil Gregor Vilfan, nižji učitelj v šenklaški šoli. V svoji latinsko pisani prošnji poudarja, da služi škofijstvu že 11 let pridno in vestno in obljublja, da hoče poskrbeti za boljše pevce, kakor so bili doslej na šenklaškem koru. — Drugi prosilec pa je bil Matija Oražen, učitelj kamniški (ludirector Lythopolitanus). Njegova prošnja se odlikuje po lepi, gladki latinščini in tudi sicer razodeva največ izobrazbe. V njej poudarja, da je zmožen koralnega in figuralnega petja, s katerim hoče biti škofu

Orgle v Crngrobu; naredil jih je l. 1649. ljubljanski orglarski mojster Tomo Krek

mivim godalom na Kranjskem, ne samo po častitljivi starosti, ampak tudi po mehki ubranosti piščali.¹ Isti mojster je prestavil tudi frančiškanske orgle v Novem mestu.² L. 1689. ga je zagrebški škof Aleksander Mikulić (1688—1694) pozval v Zagreb prenavljat in povečavat stolne orgle,³ kar dokazuje, da je bil izvrsten, priznan orglarski mojster.

Če so torej bili v Ljubljani mojstri, ki so umeli delati orgle, je to dokaz, da je bil instrument že dobro znan, da so ga že vse večje, zlasti župnijske in ponekod tudi že podružne cerkve imele, pred vsemi gotovo ljubljanske cerkve.

¹ V. Steska: Sv. Primož nad Kamnikom. (Carniola 1916, str. 17. — Cit. St. Premrl, Cerkv. glasbenik 1918, str. 26.

² Postavljene so bile orgle že okoli srede 17. stol. Že omenjeni P. Maurus Fajdiga piše v zgodovini novomeškega samostana: Organum modernum non leve praebebat Ecclesiae ornamentum: illud fuit post incendium anno 1667. exortum ad partem laevam Chori positum, anno vero 1680 ad medium Chori collocatum ut scheda in organo reperta denotat his verbis: Mich hat übersetzt und gestimmt Johannes Faller, bürger und Orgelmacher in Laybach 1680.

³ Janko Barle: Orgulje u Zagrebu i njegovoj okolini prije stu godina. (Sv. Cecilija 1910, str. 5.) Cit. St. Premrl, Cerkv. glasbenik 1918, str. 26.

Poleg Kreka in Fallerja (v 17. stol.) so v 18. stoletju znani v Ljubljani še nekateri orglarski mojstri: Janez Mihael Zajc (napravil l. 1734. orgle na Gočah pri Vipavi, nekoliko pozneje tudi orgle na Dobovcu), Marko Göll, ki je l. 1751. naredil orgle na Veseli gori (pri št. Rupertu); potem sledi znameniti mojster Franc Ks. Križman,⁴ ki je dovršil veliko število orgel; med Slovenci so bile njegovo delo orgle v Ribnici, v stolnici, pri uršulinkah, pri frančiškanih v Novem mestu. Najbolj znane pa so njegove orgle pri sv. Florijanu v Avstriji s 74 registri in 3 manuali.⁵

Dalje so iz 18. stol. znani mojstri še Ivan Mihael Steinhofner, Jožef Alojzij Kučera, od l. 1782. ljubljanski meščan, in Ivan Jurij Eysel, ki je naredil orgle za frančiškansko cerkev v Novem mestu. Že omenjeni P. Maurus Fajdiga piše: »... anno 1764. fuit in eodem

⁴ Rodil se je Fr. Križman dne 22. oktobra 1726 v Rifenbergu, 1750 je bil v Gorici posvečen v duhovnika; kdaj in kje se je učil orglarstva, ni znano. Sam omenja jezuita Dechalesa iz Cambraya in Hrvata Nakića, iz česar se da sklepati, da mu je bil teoretični vodnik v orgl. umetnosti Dechales, a Nakić praktični učitelj. Njegovo prvo delo so orgle v Ribnici (l. 1758.), nakar slede orgle za stolnico (1762) in za uršulinsko cerkev. — Umrl je v Rottenmannu 20. maja 1795. — Obširen njegov življenjepis je sestavil dr. J. Mantuani: F. Ks. Križman, izdelovalec orgel, 1928.

⁵ L. 1875. jih je predelal Mauracher. L. 1932. pa so bile od avstr. orgelskih tvrdk Dreher & Flamm in bratov Mauracherjev v Linzu prenovljene in povečane na 92 registrov v štirih manualih in pedal. (Prim. Brucknerblätter, IV, 1932, št. 1—2.)

Fallerjeve orgle pri sv. Primožu nad Kamnikom (iz l. 1670.)

Foto Aparnik, Kamnik

loco (sc. ad laevam partem chori) factum novum organum a Duo' Joanne Georgio Eisel Cive et Organifice labacensi armarium elaboratum fuit a Fratribus domesticis.¹

Zgodovina orgel v ljubljanskih cerkvah je torej znana šele od l. 1463. naprej in še ta z marsikatero vrzeljo. Mnogo je še zavitega v temo, kar se bo morda sčasoma dalo še nekoliko razjasniti. Splošno pa je bila vsa orglarska umetnost pri nas — z redkimi izjemami — prav do srede 19. stoletja (do Goršiča in Milavca) tako rekoč v povojih. Zato je tudi vpliv orgel na liturgijo in cerkveno petje bil vprav radi tehnične nedovršenosti le neznaten. Takratno pojmovanje liturgije in liturgičnih slovesnosti je bilo vse preveč prepojeno s svetnimi elementi, zato orgle niso mogle zadostovati razvajanemu okusom, temveč so si želeli hrupne godbe, ki pravemu duhu liturgije docela nasprotuje. To je uvidel papež Pij X., ki je z okrožnico »Motu proprio«² določil meje vokalne in instrumentalne glasbe v cerkvi in prepovedal vse razvade. Tako so orgle dobile oni ugled in spoštovanje, ki jim je v cerkvi od vseh početkov določen, kot glasbilo, ki spremlja petje in dviga sijaj liturgije in je popolnoma v službi bogoslužja, v službi Cerkve.

ZGODOVINSKO-STATISTIČNI PREGLED ORGEL V SEDANJIH LJUBLJANSKIH CERKVAH IN KAPELAH

Ljubljana ima, ako štejemo sem tudi cerkve v predmestju in kapele, 21 orgel: v stolnici (dvojne), v frančiškanski cerkvi, pri sv. Petru, v uršulinski cerkvi, pri sv. Jakobu, v Trnovem, v cerkvi Srca Jezusovega, v evangeljski cerkvi, v Križankah, v marijaniški kapeli, pri sv. Jožefu, na Rožniku, pri sv. Florijanu, na Selu, v kapeli Marijinega doma, v kapeli državne klasične gimnazije, v novi cerkvi sv. Frančiška v Spodnji Šiški, na Rakovniku, v alojzijeviški kapeli in v kapeli umobolnice (prej prisilne delavnice na Poljanskem nasipu).

1. *Stolnica*. Prve orgle v ljubljanski stolnici, ki je bila zidana v l. 1706.—1707., so bile postavljene kmalu po posvetitvi cerkve.³ Te orgle so verjetno iste, ki še danes stoje na stranskem koru. Imajo 9 registrov in prav jasen in prijeten glas. Rabile so se pred leti redno pri šolski maši in ob popraviljanju glavnih orgel.⁴

Na drugem stranskem koru so tudi še danes vidne prospektne piščali, kar marsikoga zavede v zmotu, da misli, da so tudi tu orgle. Dr. Fr. Kimovec je pred leti preiskal vso orgelsko omaro in podal mnogo indicijev, da so tudi tu nekdanje res stale orgle. Možno

Male stranske orgle v ljubljanski stolnici. Postavljene so bile v letih 1706—1708.

bi bilo — tako domneva tudi dr. Kimovec — da so tu bile one orgle, ki jih l. 1631. omenja ljubljanski škof Rajnald Scarlich v svojem vizitacijskem protokolu.⁵

Leta 1732. se je pogodil tedanji ljubljanski knezoškof Sigmund Feliks grof Schratzenbach s celjskim orglarjem Janezom Janetschkom (Janeček) za nabavo novih orgel za ljubljansko stolnico, in sicer z 22 spremenimi (registri) za ceno 2500 gold., 12 cekinov ter prosto vožnjo in hrano. Imele so orgle 990 piščali.⁶ Strokovno oceno⁷ teh orgel je napisal po naročilu ljubljanskega kapitlja slavnj Franc Ks. Križman, ki

¹ IV. Conventus ad sanctum Leonardum Confessorem Neostadii seu Rudolfswerti in Carniola inferiori. — De moderno ecclesiae statu, eius consecratione. — Str. 779.

² 22. novembra 1903.

³ Uebrigens zeigen die vorhandenen Vormerkungen, daß nach schon vollendetem Baue auch noch mehrere Anschaffungen für die innere Einrichtung der Domkirche, im Betrage von 1572 fl 7 kr., für eine neue Orgel im Betrage von 450 fl, Statt halten ... (Geschichte der Erbauung

der Domkirche St. Nikolaus zu Laibach und Aufforderung zu Beiträgen für den Ausbau der Kirchenkuppel, str. 7.)

⁴ Cerkv. Glasbenik 1906, str. 19.

⁵ Prim. Dr. Kimovec: Orgle za presbiterij ljubljanske stolnice. Cerkv. Glasbenik 1916, str. 106—107.

⁶ Smrekar: Spomenica o orglah ljubljanske stolnice, Cerkv. Glasbenik 1906, str. 11.

⁷ Crisis Organi Venerandae Ecclesiae Cathedralis Laibaci.

Fr. Milavec

je podal tudi načrt za preosnovo teh orgel.¹ Leta 1762. je obenem dobil naročilo, da naredi nove orgle za ljubljansko stolnico. Demontiral je Janečkove orgle in vzel vse uporabne dele s seboj v Vipavo, odkoder je istega leta poleti ali vsaj v začetku jeseni pripeljal nove orgle. Obdržal je obe stranski omari Janečkovih orgel² in dodal majhno srednjo omaro.

Ker je orgelska tehnika vedno pridobivala kaj novega in glasbilo izboljševala, so tudi Križmanove orgle večkrat predelavali in popravljali. Tako je okrog leta 1830. skušal izboljšati stolne orgle ljubljanski orglar Ivan Kunat, ki je postavil nove mehove. V l. 1859. do 1860., ko so prenavljali vso stolnico, pa je povečal Križmanove orgle Ferdinand Malahovski.³ Dodal je orglam 10 novih registrov in postavil zato novo srednjo omaro, ki stoji še danes. Križmanova omara je bila namreč precej plitva in ni dopustila sestave krepkejšega I. manuala.⁴ — Leta 1867. je nekaj malega popravljal pri orglah tudi Fr. Goršič.

Leta 1912. pa so se morale stare Janeček-Križman-Kunat - Malahovski - Goršičeve orgle umakniti novim Milavčevim orglam.⁵ Od starih orgel so ostale samo lepe baročne omare, ki se lepo ujemajo s celotnim stavbinskim slogom stolnice.

Sedanje stolne orgle so mehko, pa vseskozi značilno intonirane. Tudi Pleno (polne orgle), ki je bil prvotno — v prvih letih — zaradi tesnega prostora nekako zastrt, je danes veličasten in izboren. V teh

orglah je nakopičenega toliko bogastva, da tudi organist, ki ima orgle vedno pod roko, vsak dan kaj novega najde.⁶ Kolavdator p. H. Sattner pravi, da so te orgle veličastno in umetnostno delo, ki dela domači industriji vso čast.⁷ Pa ne le domači, temveč tudi tuji strokovnjaki hvalijo te orgle kot izredno uspele.

Orgle imajo tri manuale in 52 registrov ter so največje v Ljubljani in gotovo tudi najboljše.

2. *Frančiškanska cerkev.* Sedanja frančiškanska cerkev je stala že 1647. Sezidati sta jo dala obenem s samostanom na pogorišču avguštinske cerkve Konrad pl. Ruessenstein in njegova žena Felicita roj. pl. Raab.⁸ Kdaj so bile v to cerkev postavljene orgle, ni mogoče dognati, ker nimamo nikakih tozadevnih virov. Zelo verjetno je, da so si avguštinci kmalu omislili za svojo veliko cerkev tudi orgle, ker so že za časa škofa Hrena vse večje cerkve imele tudi svoje orgle.

Ko je Jožef II. l. 1784. razpustil avguštinski samostan, so orgle — kot dokazuje splošna tedanja praksa v podobnih slučajih — obenem z drugim inventarjem prodali (najbrže šentpetrski cerkvi). Ob prihodu frančiškanov namreč v avguštinski cerkvi orgel ni bilo. Istega leta je Jožef II. dal zapreti tudi frančiškanski samostan,⁹ a frančiškanov ni razgnal, ker so bili pripravljeni prevzeti opravljanje službe božje pri novi fari Marijinega oznanjenja pred špitalskim mostom.

Ko so se 23. avgusta 1784¹⁰ frančiškani preselili v opuščeni avguštinski samostan (kjer bivajo še danes), so iz starega samostana vzeli s seboj vse, kar se je dalo prenesti. Vso cerkveno opravo so župniku

⁶ Dr. Kimovec: Ivan Milavec (C. Glasbenik 1915). Rojen je bil Milavec leta 1874. v Cerkovski vasi pri Zg. Logatcu. Orglarske umetnosti se je učil pri Goršiču od l. 1888. do 1892.; do 1895. je bil pri njem pomočnik, na svojo roko je pričel delati l. 1900. Prvo njegovo delo so orgle v škocijanu pri Mokronogu in zadnje orgle v Žireh. — Bolj podrobno prim. zgoraj omenjeni članek.

⁷ Cerkv. Glasbenik 1912, str. 25.

⁸ Kronika slov. mest, št. 1, str. 48.

⁹ ki je stal na sedanjem Vodnikovem trgu.

¹⁰ Spominska knjiga za sedemstoletnico prihoda očetov frančiškanov v Ljubljano, str. 22.

¹ Systema reformationis eiusdem Organi. — Hrani se v arhivu ljublj. stolnega kapitlja, fasc. 235.

² Omari stojita še danes, le da sta pomaknjeni bolj naprej, kar je bilo potrebno za sedanje velike in mogočne orgle, ki so največje v Ljubljani. Omari sta bili l. 1912. obenem s srednjo, ki pa ni več prvotna Križmanova, prepletkani in bogato pozlačeni. To delo je izvršil podobar, mojster I. Pengov.

³ Rojen je bil 1813, umrl 1887. — Po rodu je bil Čeh, kot orglarski mojster pa je stalno bival v Ljubljani. Njegovo delo so splošno zelo hvalili. »Zgodnja Danica« je prinesla več poročil, ki govore o slavi Malahovskega, ki jo je užival v naši domovini, pa tudi po Istri, na Štajerskem, Koroškem, Hrvaškem, Ogrskem, Laškem in celo na turški meji. (Misliti je na leto 1872.) — Prim. Cerkv. Glasbenik 1918: St. Premrl: Nekoliko statistike o orglah v ljubljanski škofiji.

⁴ Cerkv. Glasbenik 1906, str. 26.

⁵ Za te orgle je darovala Kranjska hranilnica 25.000 kron.

Velike Milavčeve orgle v stolnici

pri novi fari posojali, prepuščali v uporabo. Župnik je bil tedaj svetni duhovnik Josip Škrinjar, ki je želel, da se prepusti oprava popolnoma v last fari. Gosposka pa je odločila, da ostanejo vsi predmeti v inventarju frančiškanskega reda. Radi tega so včasih nastajali kaki nesporazumi. Tako se je zaradi orgel, ki so jih frančiškani prinesli s seboj iz samostana, vnel celo prepir, ko je zmanjkalo registrov in ni hotel novih napraviti ne župnik ne gvardijan.¹ — Omenjene orgle je dal napraviti p. Sigismund Skerpin l. 1748. Dopršil jih je frater Jožef Jesenko.² Te orgle so torej frančiškani l. 1784. prenesli v sedanjo frančiškansko cerkev. Že naslednje leto pa je gvardijan p. Antonius Jevnikar izdal orglarskemu mojstru-vojaku Jakobu Henriku Gulau-u sledečo izjavo (attestat): Ends unterzeichnete bezeigen wir, daß *Jacob Gulau*, aus

¹ Ljubljanski mestni arhiv, kres. akti, fasc. X. — Zbornik III., str. 153.

² V kroniki p. Mavra Fajdige (rokopis v provincialnem arhivu v Ljubljani) beremo: »Anno 1748. opera praedicti P. Sigismundi Skerpin factum fuit novum organum a Fre' Josepho Jefsensko, laico profefso Ordinis Minorum, hujus Provinciae Alumno, Arculario et Organifice. (Str. 301.)

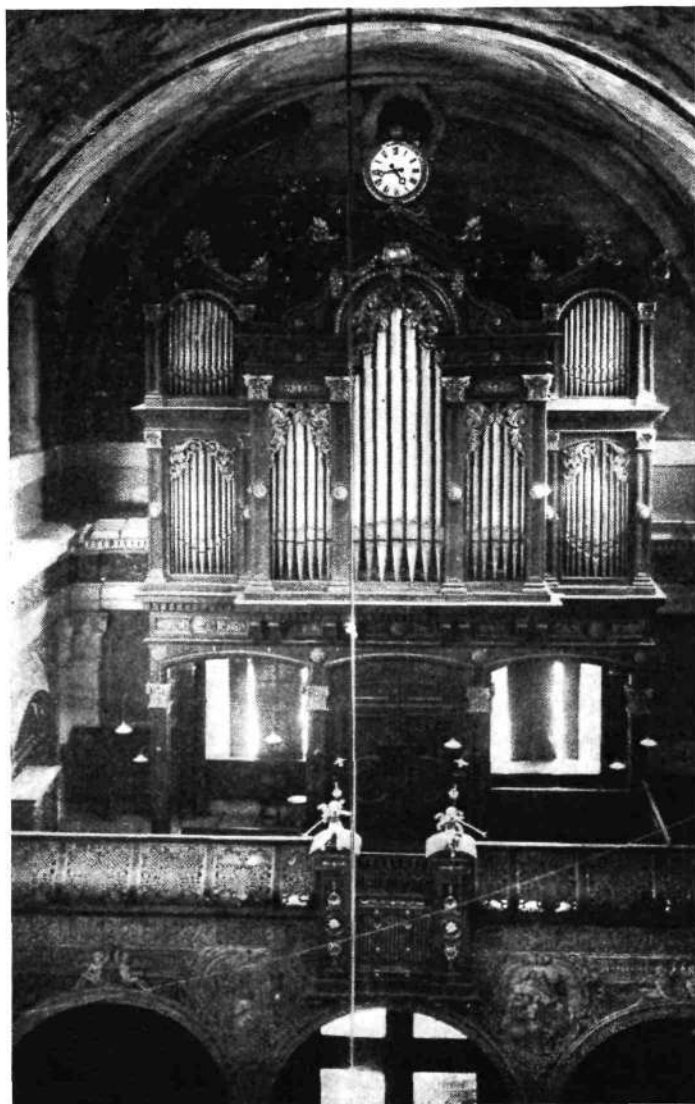

Fr. Goršič

dem Graf Thurmisch Infanterie Regiment unter der des Herrn Haupt Mann Altenberg Compani gemeiner Mann die *Franziscaner Orgl* mit 22 Register mit ganz neuer Regierung bei der Pfarr Maria Verkündigung mit grossen Lob und Vergnügen volkomen meisterlich

PREGLED SEDANJIH ORGEL V LJUBLJANSKIH CERKVAH PO VELIKOSTI

Cerkev	Orglarski mojster	Orgle postavljene v cerkev	Manual	Registri	Opomba
Stolnica (velike orgle)	Milavec	1912	3	52	
Frančiškanska cerkev	Goršič Mauracher	1870 1902	3	44	Prvotne Goršičeve so imele 2 man. z 32 reg.
Sv. Peter	Jenko	1933	2	38	V načrtu je še en manual
Uršulinska cerkev	Goršič	1891	3	32	
Sv. Jakob	Malahovski Goršič	1853 1883	2	22	
Trnovo	Goršič	1864	2	22	Sprva so imele le 20 registrov
Cerkev Srca Jezusovega	Rieger	1896	2	15	
Evangeljska cerkev	Goršič	1880	2	14	
Križanke	Maier	1902	2	12	
Kapela v Marijanišču	Goršič	1887	2	11	Sprva so imele le 8 registrov
Sv. Jožef	Rojc	1933	1	11	Pedal je Jenko izpopolnil s pišč. iz starih šp. orgel
Rožnik	Milavec	1906	2	9	Vsi registri pojo na obeh manualih
Sv. Florijan	Malahovski	1855	1	10 oz. 9	Principala ni več; piščali so bile med vojsko odvzete
Stolnica (male stranske orgle)	?	1707-1718	1	9	
Selo	Jenko	1930	1	8	
Kapela v Marijinem domu	Maier	1921	1	6	Prenesene iz kapele splošne bolnice
Kapela v drž. klas. gimnaziji	Maier	1910	2	6	En register je izpeljan
Spodnja Šiška	Zupan	1928	1	6	Prenesene iz cerkvice sv. Jerneja v Sp. Šiški
Alojzijejska kapela	Brandl	1929	1	6	Prenesene iz podružnice župn. Loka pri Zid. mostu
Rakovnik	Zupan	1934	2	5	Prenesene z mariborskega učiteljskega
Kapela v umobolnici	Dev	1896	1	5	Narejene okrog 1860 za bivšo bolnišn. na Dunajski cesti

Mogočne Goršič-Mauracherjeve orgle v frančiškanski cerkvi

Foto Vinko Zaletel

übersetzt, gestimmt und in besten Stande gebracht habe. — Končno ga priporoča kot mojstra, ki se mu lahko zaupajo tudi večja dela. Podpisan je poleg gvar-dijana še p. Robertus Lesjak (Lefsiak) Chormeister.¹ — Iz teksta tega pohvalnega pisma je razvidno, da so dali frančiškani kmalu po svojem prihodu orgle temeljito predelati in popraviti. Orglarski mojster Gulau je očitno dal orglam novo »trakturo«, t. j. mehanične priprave, ki »regirajo« odpiranje in zapi-

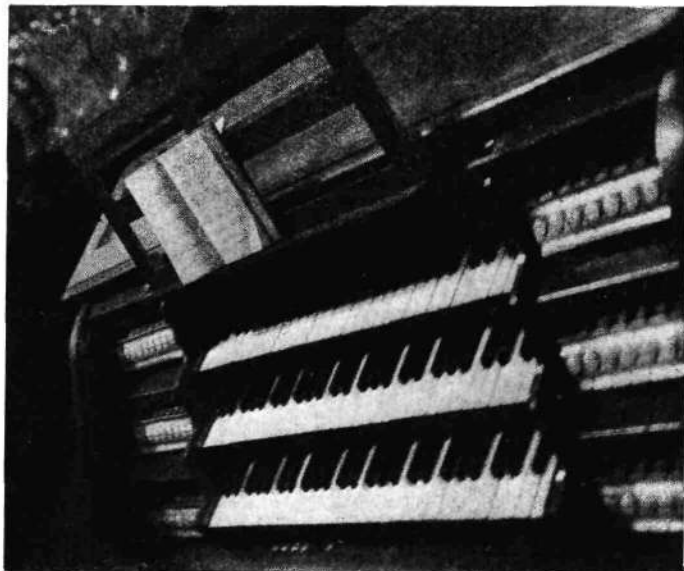
¹ Omenjena izjava se hrani v Mestnem ljublj. arhivu, fasc. 80—81. — Imenovani Jakob H. Gulau je vložil prošnjo na magistrat, da bi ga sprejeli za ljubljanskega meščana. Doma je bil, kot sam pove v prošnji, v Londonu, star je 38 let, po veri je protestant in po poklicu orglarski mojster (Orgelmacher). Kot dokaz za zadnje dejstvo prilaga dva atestata, ki ga priporočata kot dobrega orglarskega mojstra. Sklicuje se tudi na »allgemeine Ruf, daß er seine Kunst verstehe.« — Vendar o tem mojstru dozdej ni nič podrobno znanega in ga še nihče ni nič omenjal.

ranje piščali in registrov. Vsekakor so bile to razme-roma velike orgle, ki so ostale na koru frančiškanske cerkve najbrže vseskozi do leta 1870., ko je Fr. Goršič postavil nove orgle. Ne da pa se ta domneva dokazati, ker nimamo nikakih virov na razpolago. — Biti so morale orgle dober instrument, kajti ohranjene so rokopisne zbirke vseh mogočih pesmi, prediger in poiger, ki jih je igral organist na frančiškanske orgle. Te skladbe so vse do zadnje ritmično zelo razgibane in zahtevajo zelo spretnega organista in zelo dober instrument.

Leta 1870. je postavil nove orgle v frančiškanski cerkvi izvrstni orglarski mojster Franc Goršič.² Z njimi si je postavil spomenik svojega mojstrstva in se postavil v prvo vrsto orglarjev.³ — Imele so orgle dva manuala in 32 registrov. Ker pa so si oo. frančiškani (med njimi zlasti p. Hugolin Sattner) želeli mogočnejšega instrumenta, so poklicali leta 1902. avstrijskega orglarskega mojstra Mauracherja, ki je orglam dodal še tretji manual in 12 registrov, tako da imajo sedaj tri manuale in 44 registrov, in so druge največje orgle v Ljubljani. Odlikujejo se po svoji mogočnosti in kremenitosti.

² Rodil se je Fr. Goršič 21. X. 1836 v Ljubljani-Krakovu 18, umrl je 29. VIII. 1898. Bil je eden najboljših slovenskih orglarskih mojstrov, učenec znanega dunajskega orglarja Hesseja. Leta 1886. je postavil dvojne orgle v Gradcu. Ocene njegovih del so zelo laskave. (Prim. Novice 1865, 1867, 1869.) Revija Kirchenschmuck (1884, str. 96) poroča, da imenujejo graški strokovnjaki Goršičeve orgle za cerkev v Köflachu pri Gradcu »ein Unicum im Lande.« Tudi nemški orgl. mojstri so se zelo pohvalno izražali o Goršičevem delu — med drugimi tudi svetovnoznani Walcker iz Ludwigsburga. (Prim. Premrl: Nekoliko statistike o orglah v ljublj. škofiji.)

³ Novice 1870, str. 46.

Pogled na trimanualni igralnik pri frančiškanskih orglah (delal Mauracher). Podoben je igralniku stolnih orgel in sploh Milavčevih izdelkov, dočim je zdaj bolj pogosten način, kakršnega imamo pri šentpetrskih (Jenkovič) orglah

Foto Vinko Zaletel

ORGLE V LJUBLJANSKIH CERKVAH

RAFKO FABIANI, STUD. THEOL.

(Nadaljevanje.)

3. *Sv. Peter.* — V prvih desetletjih 18. stoletja, v dobi, ki jo mnogi imenujejo zlato dobo za zidanje cerkva in umetnosti sploh,¹ ko je bila zidana sedanja stolnica, mestna hiša - rotovž, križanska cerkev, uršulinska cerkev, tedaj so začeli misliti tudi na zidanje nove šentpeterske cerkve; stara cerkev je bila namreč že zelo slaba. Najbolj se je za zidavo zavzel takratni šentpeterski vikar dr. Janez Kraškovic, ki je dosegel, da so leta 1730. podrli staro in pričeli zidati novo cerkev, ki so jo popolnoma dokončali l. 1734. Dr. Kraškovič jo je dal lepo okrasiti in olepšati. — Kdaj je ta cerkev dobila orgle in čigavo delo so bile, ni mogoče dognati. Ves arhiv šentpeterske cerkve je že leta 1911. prebrskal dr. Fr. Stelè in objavil vse umetnostno-zgodovinske izpiske v Carnioli leta 1914. Tudi sam sem ga še pregledal vprav zato, da bi dobil kaj podatkov o orglah, pa brez uspeha. Tudi iz matic, ki datirajo iz leta 1635., ni mogoče ničesar dobiti. V njih so le imena krščencev, očeta in matere pa botrov in še, če je zakonski ali nezakonski. Večkrat je izpuščen rojstni kraj, skoro dosledno pa stan staršev. To je pomanjkljivo zlasti za naš primer, ko bi mogli n. pr. z imeni organistov dokazati, da je cerkev že tudi orgle imela, če je organista vzdrževala.

Prvikrat se v inventarju šentpeterske cerkve omenjajo orgle v začetku 19. stoletja, leta 1837.² Iz župnijske kronike pa izvemo, da so bile te orgle kupljene za 600—800 fl in sicer od nekega razpuščenega samostana.³ To se je zgodilo l. 1784., ko je Jožef II. razpustil mnogo samostanov. V Ljubljani so bili v tej dobi razpuščeni trije samostani: samostan klarisinj (leta 1782), avguštincev in diskalceatov (1784).⁴ Frančiškani so se tedaj preselili iz svojega samostana na Vodnikovem trgu v bivši avguštinski samostan. Ob tej priliki so marsikaj, česar niso mogli prenesti v svoj novi dom, prodali. Tako je tedaj prišla k sv. Petru lepa marmornata prižnica. Prav radi tega je kronist mnenja, da so tudi *orgle* prišle iz frančiškanskega samostana. To meneje pa ni pravilno. Vemo namreč,

da so frančiškani orgle vzeli s seboj iz starega samostana in jih prepustili župniku Škrinjarju v uporabo pri službi božji. Pač pa je verjetno, da so bile šentpeterske orgle kupljene od avguštinskega samostana, ozir. cerkve, ki je pred razpustitvijo orgle gotovo imela, ob prihodu frančiškanov jih pa ni bilo, ker so pač morali svoje dati v uporabo. Razlog, ki govori, da bi šentpeterske orgle res mogle biti iz avguštinske cer-

Znamenita marmornata prižnica, ki so jo prodali šentpeterski cerkvi (kjer še danes stoji) oo. frančiškani, ko so se selili iz samostana na Vodnikovem trgu

Foto Vinko Zaletel

¹ Flis: Stavbinski slogi, str. 140.

² Die Orgel mit Registern im schlechten Zustande — 100 fl. (St. Peterski župni arhiv).

³ Die alte Orgel mit 20 Registern war in einem aufgehobenem Kloster — wahrscheinlich Franziskanern - Kloster, wie die Kanzel — um 600–800 f gekauft worden, die aber nun beständige Reparaturen bedurfte, und im Holzwerke ganz morsch geworden war. — Izpisek iz kronike: Kurze chronologische Beschreibung der in der Vorstadt Laibach liegenden bishumlichen Patronatspfarr St. Peter. — Pisati je kroniko pričel Janez Nep. Murgel leta 1822.

⁴ Gruđen: Zgodovina slovenskega naroda, str. 1000.

Franc Jenko

kve, je tudi *velikost orgel*. Imele so namreč 20 spreminov, kot poroča kronika. To je bil razmeroma zelo velik instrument, primeren prostorni cerkvi, kot je bila avguštinska; torej je skoro gotovo, da je šentpetrska cerkev svoje orgle dobila od avguštincev, prav gotovo pa ne od frančiškanov.

Nove orgle za šentpetrsko cerkev je postavil v l. 1848. in 1849. orglarski mojster Ferdinand Malahovski.¹ Skupni stroški so znašali 4330 gold. Vodil je delo takratni stolni organist Gregor Rihar.

Dobrih 80 let so služile te orgle pri službi božji in končno le doslužile. V letih 1927., 1928. se je pa pričelo intenzivno delo in pripravljanje za nove orgle. Kakor je iz obširnega arhiva² razvidno, je bilo najtežje vprašanje to, *kam* postaviti orgle. Bili so štirje predlogi: 1. Orgle se naj postavijo na starem koru; 2. orgle naj stoje tudi na stranskih korih; 3. kor naj se podaljša na ven (pred cerkev); 4. orgle naj se postavijo v presbiterij. Zadnji predlog — gotovo najlepši in najzanimivejši — je bil vsem strokovnjakom (dr. Mantuani, dr. Kimovec, P. Hugolin Sattner, msgr. St. Premrl, msgr. Viktor Steska) najbolj všeč; odobril ga je tudi škofijski ordinarijat. Zanimivo je tudi to, da so se že vršili razni poizkusi, kakšen bi bil vtis glavnega oltarja, ki bi ga predstavili za nekaj metrov bliže k ladji, kako bi se slišalo petje izza oltarja, itd. In dasi so bile vse sodbe ugodne in pozitivne, je naposled zmagalo finančno vprašanje, ki ni dopuščalo realizacije sijajne in (vsaj za Slovenijo) edinstvene zamisli.

Nove orgle je postavil l. 1933. orglarski mojster Franc Jenko iz št. Vida nad Ljubljano. Kolavdatorji (prof. Mat. Tomec, dr. Fr. Kimovec, msgr. Stanko Premrl, P. H. Sattner) hvalijo delo kot prvovrstno; uglašene so orgle brezhibno, intonirane po značaju (registrov) vzorno. Splošna sodba pa je, da se bodo orgle pokazale v vsej svoji lepoti in veličini šele, ko dobijo

še tretji manual, ki je itak v načrtu. Sedaj imajo dva manuala in 38 registrov s številnimi zvezami in zbiralniki.

Omeniti pa je treba še orgelsko omaro, ki je po mnenju strokovnjakov unicum med orgelskimi omarami.³ Ves svet nima orgelske omare, da bi bila tej le malo podobna. Prav za prav je samo prekrasen zastor, za oči kakor iz dragocene rdeče tkanine, vse z zlatom prevezene. Pred tem bleščečim zastorom stoji vrsta mogočnih, svetlih piščali. — Načrt za omaro je naredil vseučiliški profesor arh. Vurnik, ki je tudi staro korsko ograjo sijajno uporabil in jo svojim namenom prilagodil. Prenovila jo je po njegovih navodilih in dopolnila Pengovova delavnica v Ljubljani.⁴

4. *Uršulinska cerkev*. Temeljni kamen za uršulinsko samostansko cerkev so položili 26. julija 1718.⁵ Zidanje pa je bolj počasi napredovalo. Dne 18. oktobra 1726 je bila cerkev blagoslovljena; popolnoma dokončana pa je bila šele leta 1747. in istega leta je bila tudi posvečena.

Kdaj je cerkev dobila orgle, ni znano. Dr. Mantuani je mnenja, da so bile Križmanove orgle iz leta 1763. prve orgle v tej cerkvi.⁶ Kronika res ne omenja nabave orgel pred l. 1763. Imamo pa v kroniki opombe, ki kažejo na to, da so uršulinke vendarle morale orgle nekje imeti. In kje drugje kot v cerkvi? — Tako bremo v kroniki: Mater Margarita Vidmar aus Laibach. Sie hatte einen grossen Eifer, das Lob Gottes zu befördern durch die Musik, in welcher sie sehr vortrefflich war, auch mit solcher Gott und dem Kloster gedient erstlich mit ihrer Altstimme und der Orgel... Sie starb 6. IV. 1747. im 50. Lebensjahre. — Popolnoma jasno je, da so redovnice morale imeti tudi orgle, sicer kronistinja ne bi mogla poročati kaj podobnega. — Dalje: Leta 1756. je umrla sestra Uršula Bratun iz Šmarja, ... welche beflisse sich in *Erlernung des Orgelschlagens*. — In spet: Soror Stanislava Samnetin aus Morautsch. Ihr Vater war Organist allda, welcher sie auch diese Musik lehren musste. Nachdem sie dieselbe erlernt: *die Orgel* und die Violin, ist sie in den Orden aufgenommen worden. — Umrla je ta sestra leta 1759., stara 25 let. — Vse te opombe jasno kažejo, da so tudi v uršulinski cerkvi še pred letom 1763. imeli orgle. — Nove orgle je naročila M. Agneza pl. Preckerfeld iz Dolenjskega (grad Altenburg — Stari grad). Naredil je orgle že omenjeni Franc Ks. Križman, ki mu je samostan plačal v denarju 1400 gold., posebe pa še dal hrano, regalije in zdravila. Z vsemi drugimi stroški, kakor vzdrževanje pomočnikov, delavcev, dovoz lesa, so stale 2000 gld.⁷

³ Celotni stroški zanjo so znašali 35.450 Din.

⁴ Prim. Cerkv. Glasbenik 1933, str. 142–144.

⁵ Prim. samostansko kroniko. — Izpiske iz te kronike mi je oskrbela č. m. Eleonora Hudovernik, organistinja v uršulinski cerkvi, za kar se ji najudaneje zahvaljujem.

⁶ Dr. Mantuani: Frančišek Ks. Križman, str. 22.

⁷ Izpisek iz kronike: Die 4. Oberin des Hauses M. Agnes von Preckerfeld aus Unterkrain (Schloß Altenburg) hat eine neue kunstreiche Orgel anfertigen lassen... Die neue Orgel ist das erstemal in der hl. Christnacht produziert

¹ Die neue Orgel mit 24 auf 26 Registern ist ein Werk des Orgelbauers Ferdinand Malichowsky, welche dieselbe unter der Leitung des Dom-Organisten und Sakristaner, Hochw. Herrn Gregor Rihar im Jahre 1848. zu bauen begonnen und im Jahre 1849 vollendet hat. (Župn. kronika.)

² Fasc. o orglah.

Za časa francoske okupacije je bila uršulinska cerkev (l. 1809) skladišče za seno in francoski vojaki so lepe orgle s 24 registri lahkomiščno pokvarili. Od leta 1809. do 1816. cerkev ni imela orgel, dokler niso dobri sosedje uršulinskega samostana nabrali nekaj denarja, da so se mogle pokvarjene orgle popraviti. Pri tem sta si pridobila posebne zasluge brata Höniga,

ki sta poklicala iz Celja nekega izdelovatelja orgel,¹ ga vzdrževala toliko časa, dokler orgle niso bile popravljene.²

Te orgle je leta 1839. predelaval Ferd. Malahovski.³ Dodan je bil tedaj register harmonika; omaro so marmorirali.⁴

worden. Der Orgelmeister war ein Geistlicher mit Namen Franz X. Crisman, deme man im baren Geld gegeben 1400 fl T. W., a parte die Kost, Regalien und Arzneien nebst anderen Unkosten: Unterhaltung der Gesellen, Arbeiter und hierzugeschafften Holz, also daß eine Summe für die Orgel in allem betragen 2000 fl T. W. (Teutscher Währung).

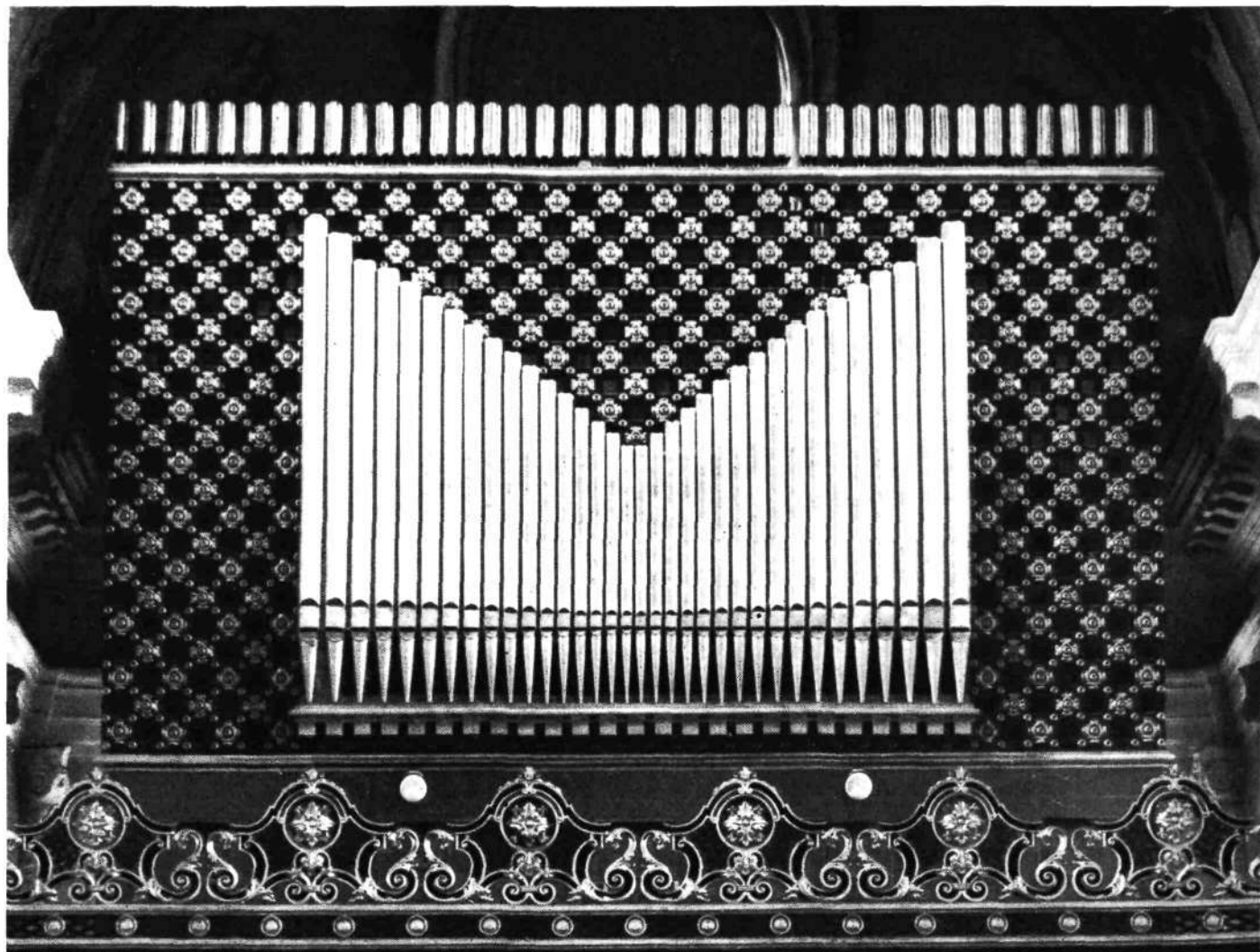
¹ Morda je bil to Anton Scholz, ali kateri njegovih učencev. Gotovo pa to ni bil Kunat, ki je vedno bival v Ljubljani.

² Unter den vielen Drangsalen, die das verhängnisvolle Jahr 1809 mitbrachte, war auch die Zugrunderichtung unserer mit 24 Registern versehenen, prächtigen, kunstvollen Orgel. Als in diesem Jahr der Heubedarf für die Armee so groß wurde, daß die gewöhnlichen Magazine

nicht hinreichten, bestimmte man unsere Ursulinenkirche zu dem Zwecke und alsobald wurde dieselbe vollgefüllt. Nicht lange darnach kam der Feind, bemächtigte sich des Heumagazines...; ebenso wurde unsere prachtvolle Orgel mutwillig verdorben. Die Ursulinenkirche hatte sodann vom Jahre 1809 bis 1816 keine Orgel, bis dann späterhin sich die Nachbarschaft hervortat und uns durch Sammlung selbe zu wagen brachte. Vorzüglich bemühten sich dafür die zwey Gebrüder Herr König, die einen Orgelmacher von Cilli kommen ließen, ihm auch die Kost gaben und ihn so lange hier behielten, bis die Orgel hergestellt war. (Kronika.)

³ Marmorirane omare se še dobro spominja č. m. Eleonora Hudovernik, ki že 60 let orgla v uršulinski cerkvi.

⁴ Mantuani: Franč. Ks. Križman, str. 23.

Krasne Jankove orgle v Šentpetrski cerkvi

Znamenite orgle v Tunjicah pri Kamniku, ki pa so bile do l. 1891. v uršulinski cerkvi v Ljubljani. Naredil jih je l. 1763. orglarski mojster Križman; kasneje so bile večkrat predelane (Malahovski, Goršič itd.)

Leta 1891. so bile orgle prodane župni cerkvi v Tunjicah pri Kamniku za 450 gold. Istega leta je namreč izdelal Franc Goršič za uršulinsko cerkev nove orgle, ki so prvič zapele pri službi božji dne 21. oktobra 1891.¹ Slovesno je orgle blagoslovil ljubljanski knez-škof dr. Jakob Missia.

Orgle imajo tri manuale in 32 registrov in so 56. Goršičevo delo. P. Hugolin Sattner piše² o njih, da so bile takrat najboljše orgle na Kranjskem. — Stale so 8000 gold.

5. *Sv. Jakob.* — Pri sv. Jakobu so se leta 1597. naselili jezuiti, ki jih je poklical v Ljubljano nadvojvoda Ferdinand. Že takrat je stala tam cerkev, ki so jo skoro gotovo sezidali avguštinci leta 1513.³ Če so bile v tej cerkvi do prihoda jezuitov kake orgle, ni znano. Pač pa se že l. 1600. omenjajo v jezuitski kroniki:⁴ Praepositus quidam, Polidorus nomine,⁵ organum quadringentis florenis comparatum templo... donavit.

Jezuiti so nekaj let po prihodu staro cerkev obenem z bolnico, ki je bila takrat pri tej cerkvi, podrli in pričeli zidati novo. Temeljni kamen za to cerkev je blagoslovil 1. maja 1613. tedanji ljubljanski škof Tomaž Hren. Zidanje je hitro napredovalo in nova cerkev je bila 15. nov. 1615. slovesno posvečena.⁶ Orgle so bile tedaj še stare. Leta 1616. pa je baron Markvard

pl. Eck, komendator nemškega reda podaril cerkvi sv. Jakoba nove orgle, vredne 200 gld.⁷ A že leta 1626. spet beremo v kroniki,⁸ da je cerkev »novo, eleganti ac spectando organo« olepšana, in da so orgle stale okrog 1000 fl.⁹ Za cerkev je darovala dežela 3450 gold., Nikolaj Čandik za veliki oltar 2400 gold. in 1000 gold. za organista.¹⁰

Cerkev sv. Jakoba so jezuiti vedno lepšali: leta 1669. je škof Rabatta posvetil novo kapelo sv. Frančiška Ksaverija, ki je l. 1709. dobila tudi lepo marmornato oltarno mizo. Postavljali so tudi nove oltarje: sv. Jožefa, sv. Janeza Nepomuka, Matere božje, angelov varihov, itd. Leta 1754. pa so dobili tudi nove orgle,¹¹ ki so imele 18 registrov. Požar, ki je leta 1774. upepelil jezuitski kolegij in 58 okoliških poslopij, je tudi cerkev sv. Jakoba močno poškodoval. Vendar so orgle ostale kolikor toliko nepoškodovane in so stale v cerkvi do leta 1853. Tega leta pa je postavil orgl. mojster Ferdinand Malahovski nove orgle,¹² ki jih je že leta 1867. mojster sam popravil; 1877. je prestavil igralnik; l. 1883. pa jih je temeljito predelal Franc Goršič.¹³ Njegova predelava je bila zelo dobra, kar potrjujeta med drugimi organist Leopold Belar¹⁴ in Anton Foerster, ki je izjavil, da so orgle res mojstersko delo in delajo za Goršiča veliko čast. Veliko so vedno pričakovali od njega, a vedno je še prekosil njih nade.¹⁵

⁷ Koblar: Iz letopisov ljubljanskih jezuitov, str. 39.

⁸ Historia annua, str. 119.

⁹ Mille circiter florenis stetit eius erectio.

¹⁰ V. Steska: Ob tristoletnici šentjakobske cerkve v Ljubljani.

¹¹ »Auch ist die Orgel für 1000 fl aufgestellt worden.« (Župnijska kronika.)

¹² »Zu diesem Jahre (1853) begann auch Demolierung der alten Orgel mit 18 Registern, die ganz beschädigt war, die neue mit 23 Registern um den Preis per 2150 fl, bestehend aus 3 Theilen.« (Župn. kronika.) Sprva so bile orgle trodelne, kasneje pa so bile predelane in so zdaj dvodelne.

¹³ »1883. orgle predelane in pomnožene od g. Goršiča za 2200 gold., so bile po fajmoštru Rozmanu 17. junija slovesno blagoslovljene.« (Župn. kronika.)

¹⁴ Cerkv. Glasbenik, 1883, 7.

¹⁵ Premrl: Nekoliko statistike o orglah v ljubljanski škofiji. — C. Glasb., 1918, str. 10.

¹ Orglal je ravnatelj stolnega kora Anton Foerster.

² Cerkv. Glasb., 1891, št. 11.

³ Zbornik III. (1901) str. 129.

⁴ Historia annua, str. 29. — Hrani se kronika v muzeju.

⁵ To je bil novomeški prošt Polydor Montegnana. (Koblar: Iz letopisov ljubljanskih jezuitov, str. 34.)

⁶ V. Steska: Ob tristoletnici šentjakobske cerkve v Ljubljani.

Sedanje (Goršičeve) orgle v uršulinski cerkvi

Orgle imajo dva manuala, 22 registrov — in stoje še danes v šentjakobski cerkvi. Seveda so te orgle tekom let opešale. Že pred vojno so se vršile priprave za postavitev novih orgel. Zaradi vojne je zadeva ostala nerešena; orgle pa so danes v zelo slabem stanu in bi bile zelo potrebne nove.

6. *Trnovo*. — Že stara trnovska cerkev, ki je bila dovršena leta 1753., je imela majhne orgle,¹ ki jih je leta 1817. popravil Bogomir Schreiter.² Za slovesnejše prilike orgle niso zadostovale in so naročili godbo.³

Orgle je v l. 1821. in 1823. popravljaj Ivan Gottfried Kunat, ki je l. 1839. postavil nove orgle s 54 igralnimi tipkami in 13 pojočimi registri.

¹ Omenjajo se v inventarju stare cerkve l. 1788.

² Za popravo orgel in stroške na koru ob praznovanju sv. Janeza Krstnika je šlo iz cerkv. blagajne 29 gold. 38 kr. — Vrhovnik: Trnovska župnija v Ljubljani, str. 330.

³ V cerkv. računu l. 1784. je naveden izdatek: za muzikante v cerkvi za vse leto 4 gold. 15 kr. — Mestni arhiv v Ljubljani — Vrhovnik: Trnovska župnija, str. 331.

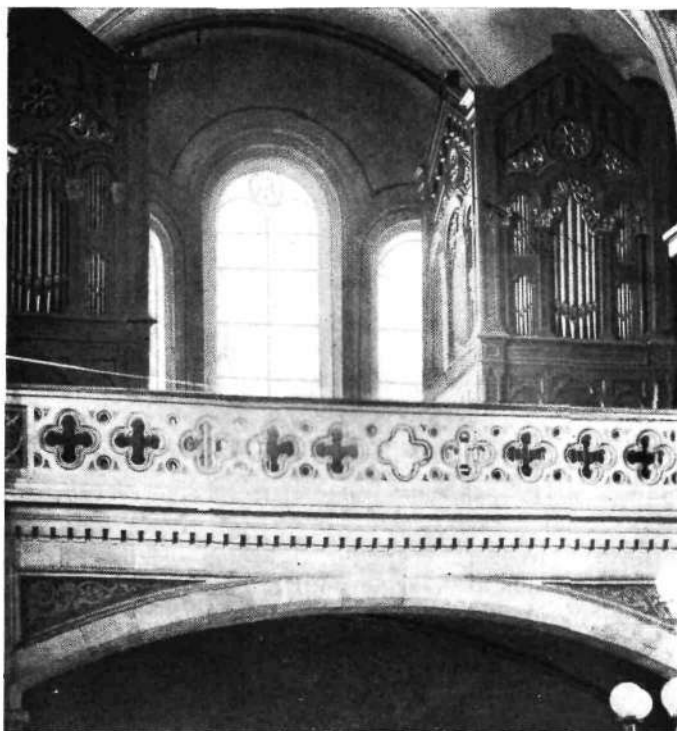

Dvomanualni igralnik Malahovski-Goršičevih orgel pri sv. Jakobu

Ko so staro cerkev dne 25. IV. 1854. začeli podirati, so prej seveda tudi orgle podrli. To delo je opazoval nadarjeni Martin Goršič iz Krakovega, ki je potem

PREGLED SEDANJIH ORGEL V LJUBLJANSKIH CERKVAH PO STAROSTI

Cerkv	Orgle		Mojster	Orgle predelane		Opomba
	narejene leta	v cerkev postavljene		leta	mojster	
Stolnica (male stranske orgle) . . .	1707—1718	1707—1718	?	—	—	Stoje na stranskem koru
Sv. Jakob	1853	1853	Malahovski	1883	Goršič	
Sv. Florijan	1855	1855	Malahovski	—	—	Principalni ni več
Sv. Jožef	1856	1933	Roje	? 1933	Goršič Jenko	Orgle so od l. 1856—1933 bile v cerkvi na Črnučah
Kapela v umobolnici	okr. 1860	1895	Dev	—	—	Prenesene iz bivše bolnišnice na Dunajski cesti
Trnovo	1864	1864	Goršič	Popravljen 1921	Naraks	Goršič sam je v l. 1865—1867 dostavil 3 registre
Frančiškanska cerkev	1870	1870	Goršič	1902	Mauracher	
Evangeljska cerkev	1880	1880	Goršič	—	—	Op. XXXIII.
Kapela v Marijanišču	1887	1887	Goršič	—	—	Jenko dodal 3 registre
Uršulinska cerkev	1891	1891	Goršič	—	—	^{1,4} LVI. delo
Cerkv Srca Jezusovega	1896	1896	Rieger	—	—	
Sp. Šiška (nova cerkev)	okr. 1900	1928	Zupan	—	—	Prenesene iz cerkvice sv. Jerneja v Sp. Šiški
Križanke	1902	1902	Maier	—	—	
Kapela v Marij. domu	1902	1921	Maier	—	—	Prenesene iz kapele splošne bolnišnice
Rakovnik	okr. 1904	1934	Zupan	—	—	Pred l. 1934. so bile na drž. učiteljski v Mariboru
Rožnik	1906	1906	Milavec	—	—	
Kapela drž. klasične gimnazije . .	1910	1910	Maier	—	—	
Stolnica (velike orgle)	1912	1912	Milavec	—	—	Omare še stare
Alojzijeviška kapela	okr. 1920	1929	Brandl	1929	Jenko	Prepeljane s podružnice župn. Loka pri Zidanem mostu
Selo	1930	1930	Jenko	—	—	
Sv. Peter	1933	1933	Jenko	—	—	

Lepe Goršičeve orgle v trnovski cerkvi

sam iz domačega materiala napravil majhne orgle in jih prodal kapucinom v Trst.¹

Za novo cerkev je za silo postavil orgle orglar Malahovski leta 1855.; a vedno bolj se je čutila potreba po novih orglah. Napravil jih je kot svoje prvo delo Franc Goršič leta 1864. za god farnega patrona sv. Janeza Krstnika.² Imele so sprva 2 manuala in 20 registrov; leto dni kasneje je vstavil še dva, vsega so torej imele 22 registrov³ in toliko jih imajo še danes. Orgle so bile v časopisih (Novice 1864, str. 195; Triglav 1865, str. 227, Zg. Danica 1864, str. 151) zelo pohvaljene in res oznanjujejo slavo prvovrstnega umetnika Ljubljanačana Franca Goršiča.⁴

Popravlil je orgle in montiral za meh električni motor orglar Ivan Naraks⁵ iz Petrovč pri Celju.

7. *Cerkev Srca Jezusovega*. — Bila je ta cerkev posvečena leta 1883. Na koru so imeli nekaj časa harmonij; kasneje je darovala misijonska hiša z Dunaja cerkvi majhne orgle.⁶ Leta 1896. pa je postavila tvrdka

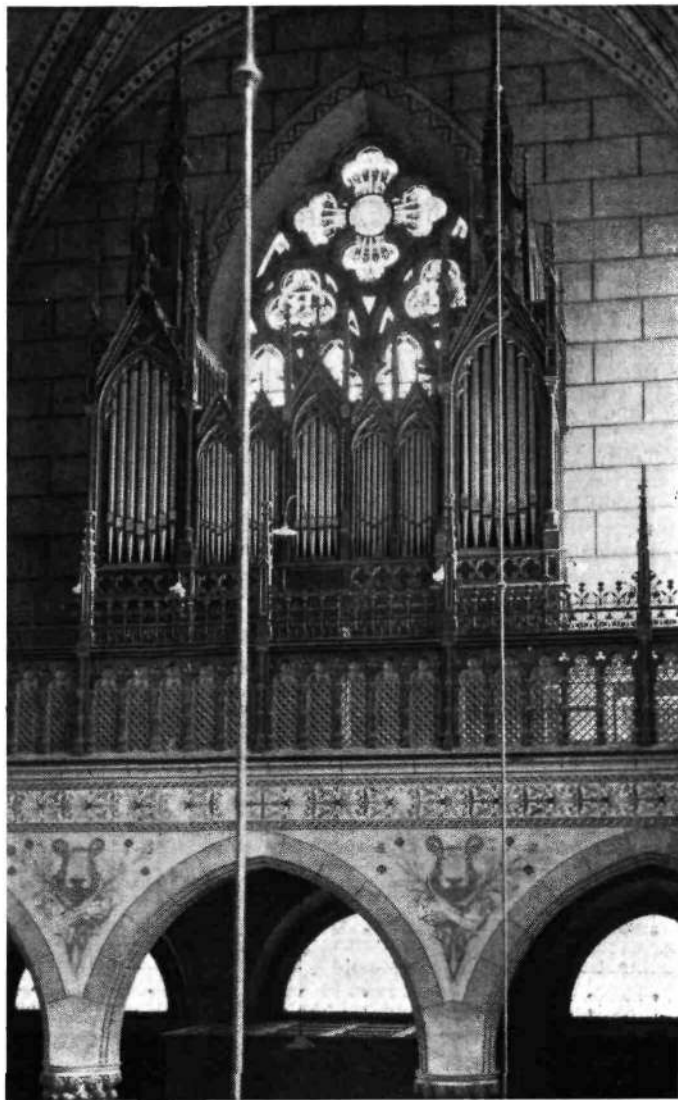
Rieger iz Jägersndorfa v Šleziji nove orgle, ki imajo dva manuala in 15 registrov.

8. *Evangeljska cerkev*. — Bila je dozidana l. 1852. Dve leti na to so že bile postavljene v lično cerkev, ki jo krasi velika Künlova stenska slika Samarijanke pri vodnjaku, tudi *majhne orgle*, ki so bile preje v gimnazijski kapeli v licejskem (starem frančiškanskem samostanu) poslopju na Vodnikovem trgu.⁷

Leta 1880. pa je Franc Goršič dovršil nove orgle in jih kot svoje 33 delo postavil v evangeljsko cerkev. Imajo dva manuala in 14 registrov. So še zelo dobro ohranjene in še nepredelane. — Stale so nekaj čez 3000 fl.

⁷ Es war den Protestanten geglückt bereits für diese Anstaltung (1854) die kleine Orgel der aufgehobenen Gymnasialkapell im Lycealgebäude (Vodnik-Platz) anzukaufen. — Prim. Jaquemar: Gemeindegeschichte bis 1864, str. 25. (Kronika protestantske cerkve.)

(Konec prihodnjič.)

Orgle v cerkvi Srca Jezusovega. Postavila jih je tvrdka Rieger iz Jägersndorfa v Šleziji

¹ Vrhovnik: Trnovska župnija v Ljubljani.

² Ta prvenec se je Goršiču tako posrečil, da je njegov učitelj, dunajski orgl. mojster Hesse, ki je prišel trnovske orgle poskušat, priznal: Gospod Goršič, s temi orglami, ki ste jih tu postavili, ste mene, svojega mojstra prekosili. Bog vam daj srečo! (Prim. Vrhovnik: o. c. str. 332.)

³ Stroški za orgle z 20 registri brez omar so znašali 3015 gld., 2 omari 700 gld., skupaj 3715 gold. Dostavljena dva registra sta stala 200 gold. (Prim. Vrhovnik, o. c.)

⁴ Gl. Vrhovnik o. c. str. 331—332.

⁵ Vrhovnik v citir. knjigi piše Ivan M a r a k o. V imenu je najbrž pomota, ker orgl. mojstra s tem imenom ne poznamo; pač pa je znana tvrdka Naraks.

⁶ Te orgle so zdaj v Zapogah pri Vodicah.

ORGLE V LJUBLJANSKIH CERKVAH

RAFKO FABIANI, STUD. THEOL.

(Konec.)

9. *Križanke*. — Cerkev nemškega viteškega reda je bila zidana v takozvani zlati dobi slovenskega stavbarstva, v letih 1713—1714 na stroške maršala Gvidona Starhemberga, komturja nemškega viteškega reda. — Kdaj je cerkev dobila orgle, ni mogoče dognati, ker je ves arhiv do novejšega časa, kakor tudi kronika na Dunaju v centralnem arhivu nemšk. viteškega reda. Šele ko bo ta arhiv prenesen v Ljubljano, bo mogoč podrobnejši študij o orglah v tej cerkvi.

Doslej so kot *prve orgle* v sedanji cerkvi znane iz leta 1840. To so prvo delo *Ferdinanda Malahovskega*. Stale so 500 gold.

Leta 1901. so bile te orgle prodane v Kočevje. Bile so, kot pripominja St. Premrl,¹ precej dober, blagodoneč instrument. Naslednje leto je tvrdka Maier iz Feldkirchna na Predarlskem postavila nove orgle, ki imajo dva manuala in 12 registrov in ki še danes služijo pri službi božji v cerkvi nemškega viteškega reda.

10. *Kapela v Marijanišču*. — Za kapelo v Marijanišču je napravil orgle Franc Goršič leta 1887. — So dvomanualne in so sprva imele 8 pojočih registrov. Ocenil jih je zelo ugodno J. Smrekar v *Cerkvenem Glasbeniku* (1887. št. 6), kjer omenja med drugim, da si je dal orgle razkazati tudi takratni knežofskof Missia, ki je na orgle tudi sam igral.² — Kasneje so orgle po Jenku dobile še tri registre; imajo torej 11 registrov.

11. *Sv. Jožef*. — V cerkvi sv. Jožefa je dolgo služil mesto orgel dvomanualni harmonij; imel je tudi pedal. Ko pa je leta 1933. črnuška cerkev kupila nove orgle, je stari instrument ponudila v nakup jezuitski cerkvi. Dne 13. aprila 1933 so bile orgle prepeljane v Ljubljano.

Orgle je izdelal orglarski mojster I. Rojc leta 1856.³ Imajo en manual in 11 registrov. Nekoliko jih je pre-

¹ Nekoliko statistike o orglah v ljubljanski škofiji. — *Cerkveni Glasbenik* 1918, str. 73.

² Prim. *Cerkv. Glasbenik* 1918, str. 21.

³ Rojen je bil 1811 na Taboru pri Podbrezju, umrl leta 1894. V orglarski stroki je bil samouk. Njegovi trije otroci Peter, Jože in Meta so bili glasbeno tako zelo nadarjeni, da so znali vsi trije po posluhu orglati, dasi ni nobeden poznal kakih not in teorije. Z orglarstvom se je Rojc seznanil pri mojstru Kunatu, ki je prišel delat v Podbrezje nove orgle. Postavil je, kolikor je znano, 45 novih orgel. — Prim. Premrl: Nekoliko statistike o orglah v ljublj. škofiji. — *C. Glasbenik* 1918, str. 58.

Miklavčeve orgle v cerkvi na Rožniku

Orgle v Križankah. Postavila jih je leta 1908. tvrdka Maier iz Feldkirchna

delaval že Goršič in zadnji čas Jenko, ki je s piščalmi iz starih šentpeterskih orgel izpopolnil pedal.

12. Rožnik. — Zelo zanimiva je zgodovina cerkvice na Rožniku. Stala je že za časa Valvasorja, a so jo leta 1740. podrli in na njenem mestu sezidali sedanjo cerkev. Bila je podružnica šentpeterske fare. Iz neznanega vzroka je leta 1785. deželna gosposka ukazala, da se cerkva zapre. Zato se niso pri sv. Petru za to svojo podružnico nič več menili, dasi je bila že leto kasneje (l. 1786) spet odprta. Njen oskrbnik in gospodar je bil cerkovnik Jurij Selan.

Ko so Francozi leta 1809. tretjič prišli v naše kraje, so oblegali ljubljanski grad in sicer z Golovca in Rožnika; pri tem je cerkev mnogo trpela in bila je do leta 1814. zaprta. Leta 1823. pa so cerkev očedili in popravili.

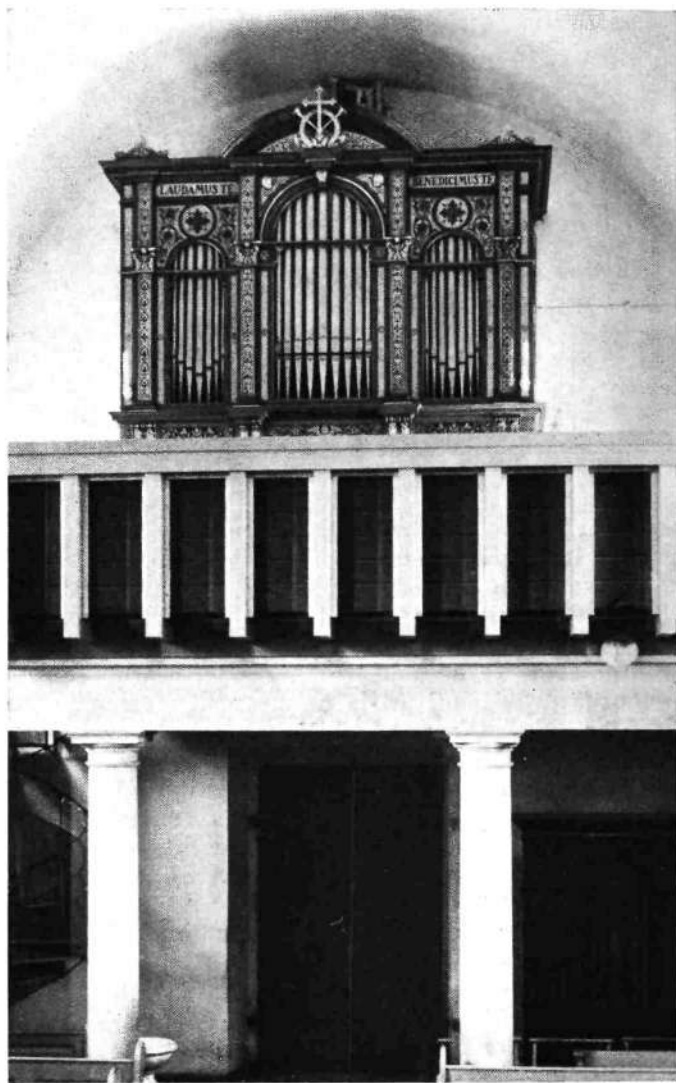
Frančiškanski župnik o. Felicijan Rant je dal sestaviti leta 1836. ob formalnem prevzemu te cerkvice natančen zapisnik o vsem njenem imetju. Pri tej priliki se omenjajo tudi orgle, ki niso bile za nobeno rabo več. Bile so jako majhne, še en meter ne dolge in ravno toliko visoke.¹

Bržkone so te orgle ostale v cerkvi še kakih 30 let, nakar so se morale umakniti novim orglam, ki jih

¹ Prim. Vrhovec: Rožnik in cerkev na Rožniku. Izvestje muz. društva, 1898. — Orgle so bile tzv. »pozitiv«, kakor ga ima n. pr. še danes stara opuščena božja pot v Mišjem dolu v primskovski župniji na Dolenjskem.

Orgle v kapeli Marijinega doma. Prenesli so jih iz kapele splošne bolnice

Goršičeve orgle v marijaniški kapeli

je naredil Ferd. Malahovski.² Pa tudi te orgle³ so se morale leta 1906. umakniti orglam, ki jih je naredil Milavec. Imajo dva manuala in 9 registrov. Orgle so čisto in natančno intonirane in sploh zelo dober instrument.⁴ Zanimive so zlasti zato, ker so v škofiji in bržkone v Sloveniji edine orgle, pri katerih vsi registri pojo na obeh manualih (Zwillingslade).

13. Sveti Florijan. — V letu 1672. sezidana cerkva sv. Florijana je leta 1774. pogorela. Preteklo je precej časa, preden je bila cerkev prenovljena, obnovljena, preden je dobila tako lice, kot ga ima danes. — Blizu te cerkve je stala v Rebri leta 1708.⁵

² Okrog leta 1870.

³ Kupila je te orgle cerkev v Želimljah.

⁴ Dr. Kimovec pravi o njih: Nočem brez potrebe hvale peti g. Milavcu, to bodo že orgle oskrbele, zakaj vsi registri brez izjeme... so tako izborno intonirani, da bi bili tudi najboljši mojstri nanje ponosni. (Cerkv. Glasbenik, 1906, str. 79.)

⁵ Stanovski arhiv, fasc. 522. — Zbornik 1901, str. 141.

Ignacij Zupan

Ivan Zupan

sezidana majhna cerkvica, posvečena sv. Rozaliji, sv. Donatu in sv. Eliji. Tudi njo je požar leta 1774. močno poškodoval, in ker je niso več popravili, je bila leta 1786. zaprta in istega leta prodana. Ob tej priliki so prodali ves inventar. Tedaj so bile prodane tudi majhne orgle za 30 gold.¹ In ker sklepa Vrhovec,² da je morda prav tedaj prišla na stranski oltar v cerkvi sv. Florijana slika sv. Rozalije (iz podrte cerkvice), bi bilo možno, da so prav tedaj tudi orgle prenesli k sv. Florijanu. Toda Vrhovčevo mnenje ni dokazano³ in je zato skoro gotovo, da je dobila cerkev sv. Florijana svoje prve orgle leta 1855. Naredil jih je Malahovski in stojijo še danes, a so že precej slabe. Imajo 10 registrov (principal ni več popoln; piščali, v vojski odvezete, še niso nadomeščene) in en manual.

14. *Selo.* — V karmeličanski cerkvi na Selu je postavil orgle leta 1930. orglarski mojster Franc Jenko iz Št. Vida nad Ljubljano — kot svoje četrto delo.

Orgle imajo sicer samo en manual in le 8 spremenov, a zastopane so vse barve: principal, flaute, in rezoči spremenjeni, ki se dajo lepo mešati; posebno lepe barve se dosežejo s superoktavo.⁴ — Stale so z omaro in električnim ventilatorjem 55.000 Din.

15. *Kapela v Marijinem domu.* — Kmalu po potresu je bila dozidana sedanja splošna bolnišnica, ki so jo imele usmiljene sestre v lastni režiji. Zelo mnogo dobrega je takrat storila za bolnico (kakor tudi za druge ustanove) tedanja prednica s. Leopoldina Hoppe. Kupila je leta 1902. za bolniško kapelo tudi orgle, da bi bilo cerkveno bogoslužje čim slovesnejše. Orgle je postavila že omenjena tvrdka Maier iz Feldkirchna. — Ko pa je leta 1921. država prevzela vso upravo bolnišnice, orgel v kapeli ni hotela odkupiti, zato so bile tedaj prenesene v kapelo Marijinega doma.⁵

Orgle imajo en manual in 6 registrov.

¹ Zbornik 1901, str. 141.

² Die Hauptstadt Laibach, 1886, str. 49.

³ Slika Sv. Rozalije je namreč leta 1784. (dve leti prej, preden je bila cerkvica prodana in podrta) naslikal slikar Herrlein v spomin na požar leta 1774.

⁴ Cerkvni Glasbenik, 1930, str. 84.

⁵ V bolniški kapeli imajo sedaj samo Jenkov harmonij.

16. *Kapela drž. klasične gimnazije.* — V poslopju klasične gimnazije je kapela, v kateri je služil za spremljanje dijaškega petja do leta 1910. le harmonij. Bivši dijaki pa so zbrali vsoto 1400 K in kupili nove orgle. Prvi je bil naprošen Milavec, da prevzame delo; a postavila jih je končno tvrdka Maier iz Feldkirchna.⁶

So dvoamnualne in imajo 6 registrov (dva le izpeljana).

17. *Cerkv sv. Frančiška v Spodnji Šiški.* Na ogromnem koru v novi cerkvi sv. Frančiška v Spodnji Šiški, so začasno postavljene precej majhne orgle, 80. delo bratov Zupanov⁷ iz Kamne gorice. Imajo samo en

⁶ Cerkv. Glasbenik, 1910, str. 21.

⁷ Ignacij Zupan (1853–1915) se je učil orglarstva pri Riegerju v Jägersndorfu v Šleziji in je uvedel v naši orglarski umetnosti sapnice na stožce. Delal je orgle ne samo za Slovenijo, marveč tudi za Slavonijo (Mitrovica), Bosno (Livno), Dalmacijo (Šibenik, Metković, Drniš),

Orgle na Rakovniku

manual in šest registrov; a za ta velikanski prostor bi bilo treba velikih in mogočnih orgel.

Zupanove orgle so bile prej (približno od leta 1900) v mali cerkvi sv. Jerneja v Spodnji Šiški; leta 1928. pa so bile prenesene v novo cerkev.

18. Rakovnik. — Cerkev Marije Pomočnice na Rakovniku je dobila orgle šele leta 1934. — So mehanične, dvomanevalne s 5 registri. Napravil jih je pred približno 30 leti orglarski mojster Ignacij Zupan za mariborsko učiteljsko.¹

Istro (Volosko) itd. Vsega je postavila Zupanova tvrdka 127 orgel. Kritika o orglah je bila splošno ugodna, zlasti glede mehanično-tehničnega dela. Tvrdka je bila tudi dvakrat odlikovana: leta 1888. na mednarodni svetovni razstavi za znanost in obrt v Bruslju in leta 1892. na mednarodni razstavi za glasbo in gledališko umetnost na Dunaju. — Precej obširen življenjepis Ign. Zupana je napisal dr. Kimovec v *Cerkv. Glasbeniku* leta 1916.)

¹ *Cerkv. Glasbenik*, 1934, str. 191.

Orgle v evangelijski cerkvi. Postavil jih je l. 1880. Fr. Goršič

Zupanove orgle v cerkvi sv. Frančiška v Sp. Šiški

19. Alojzijeviska kapela. — Ko je škof Anton Alojzij Wolf sezidal Collegium Aloysianum, je poskrbel, da je lepa alojzijeviska kapela tudi orgle dobila. Naredil jih je leta 1866. Franc Goršič. — Ko je Alojzijeviske (kot dijaški konvikt) prenehalo in je bil sezidan knezoškofijski zavod sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano, so orgle podrli in jih prenesli v zavod, kjer danes stoje v pevski sobi.

Približno 25 let je bil nato v alojzijeviski kapeli samo harmonij. Leta 1929. pa je orglarska šola kupila od župnega urada Loka pri Zidanem mostu majhne Brandlove orgle, ki jih je nekoliko predelal Jenko in jih postavil na kor alojzijeviske kapele.

Imajo en manual in 6 registrov.

20. Kapela v umobolnici. — Ko je bila po potresu stara bolnišnica na Dunajski cesti podrta, so bile prenešene (približno leta 1896.) iz tamošnje kapele male orgle v kapelo nekdanje prisilne delavnice, sedaj umobolnice na Poljanskem nasipu. Orgle je napravil slovenski orglarski mojster Franc Ks. Dev² okrog leta 1860. Orgle niso slabe, dasi so stare preko 70 let. Nekateri registri so še lepi, mehki.³ — Vseh registrov je 5, manual eden.

Uprava umobolnice namerava orgle podreti, ker jih že nekaj let ne rabijo več, temveč imajo sedaj na koru lep Jenkov harmonij, ki za majhno kapelo res zadostuje, a orgel, čeprav majhnih, vendarle ne more nadomestiti.

DODATEK

Statistika orgel v ljubljanskih cerkvah je bila zaključena z letom 1934. — V l. 1935. pa moramo omeniti sledeče spremembe:

² Franc Ks. Dev se je rodil leta 1834. v Mokronogu, umrl v Ljubljani leta 1872. — Izvršil je več orgel na Vipavskem (na Planini pri Vipavi 1861, v Št. Vidu pri Vipavi, tudi v Vipavi). Poročila v *Zgodnji Danici* in *Novicah* njegove izdelke zelo hvalijo. (*Cerkv. Glasbenik* 1919, str. 6—7.)

³ Nekoliko jih je že popravljajl Fr. Jenko. — Odvzete pa so orglam pedalne tipke.

Brandlove orgle v Alojzijeviski kapeli

1. Stare Devove orgle v umobolniški kapeli (na Poljanskem nasipu) ne stojе več. Uprava jih je dala po mojstru Jenku podreti.

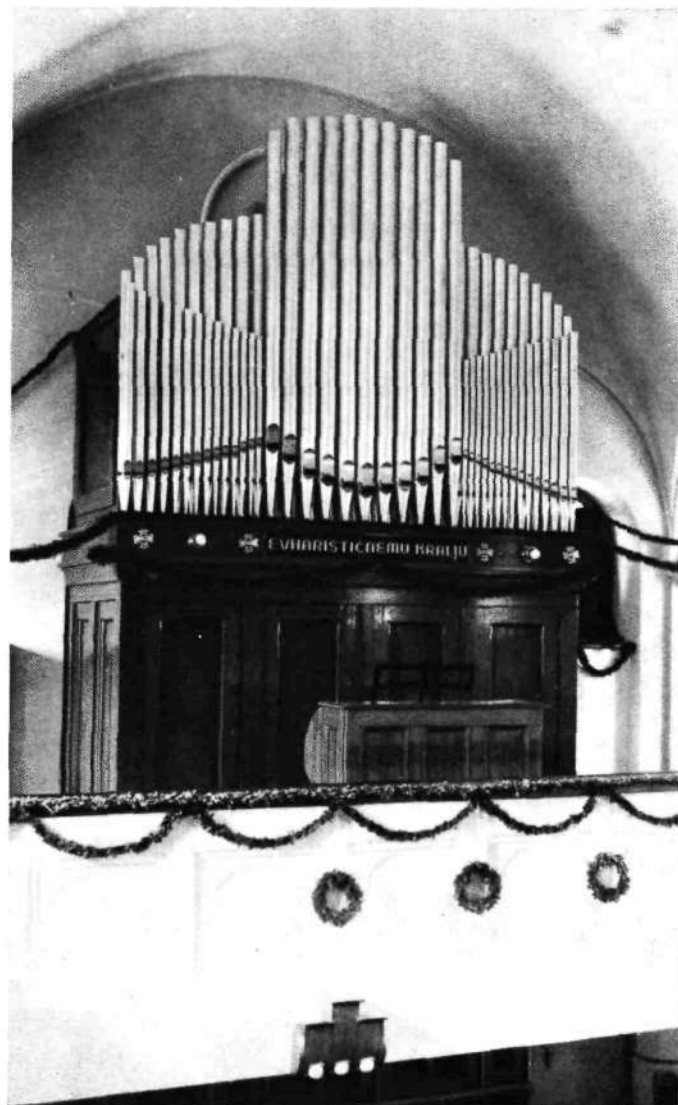
2. Nanovo so bile 5. maja 1935 blagoslovljene orgle v cerkvi sv. Cirila in Metoda. Postavljene so na vmesnem prostoru med ladjama cerkve sv. Krištofa in cerkve sv. Cirila in Metoda. Orgle so izvrstno delo orgl. mojstra Fr. Jenka. Zanimive so predvsem radi svoje preproste, a vendar zelo učinkovite zunanje oblike, ki je zamisel arh. J. Plečnika. Orgelska omara je le okrog 1 m visok lesen pas, iznad katerega se prosto dvigajo urejene vrste svetlih piščali.

Orgle so Jenkovo 19. delo in po kakovosti prav odličen instrument. — Imajo 2 manuala in 20 registrov.

3. Nove orgle je naredil mojster Jenko tudi za kapelo v Zavetišču sv. Jožefa. Imajo 2 manuala in 17 pojočih registrov. Tudi pri teh orglah je treba opozoriti na privlačno in zanimivo zunanjo obliko (orgelsko omaro).

Nove orgle v cerkvi sv. Cirila in Metoda

Orgle v kapeli zavetišča sv. Jožefa

Prav pestra je zgodovinska statistika orgel v ljubljanskih cerkvah, pestra glede na starost orgel, glede na velikost, glede na orgl. mojstre, itd. Iz skromnih in neznatnih početkov, ki segajo tja v začetek 15. stol., se je naša orglarska umetnost in obrt sčasoma razvila do višine, ki ne zaostaja prav nič za drugimi narodi. Križman, Goršič, Milavec, Jenko so imena orglarskih mojstrov, na čigar dela smo in lahko vedno ostanemo ponosni.